

L'ARXIU DE BAGÀ

LES FILIGRANES

Com podrà veure el lector, és força interessant el seu contingut; però ho hauria estat molt més a no haver sofert l'església de Sant Esteve, en l'any 1752, la crema que ho destruï tot, llevat de les parets i volta, la sagristia i el local destinat a arxiu del municipi. Per ço podem anomenar-lo arxiu municipal de Bagà, i aquesta és la causa que no s'hi trobin documents anteriors al segle XIII, els quals devien ésser en custòdia dels clergues de la comunitat. Mes, l'arxiu de l'església seguí la sort dels retaules i sols quedà una caixa de pergamins d'escassa importància, per referir-se a censals dels segles XIV i XV, en sa major part. Però encara no escaparen del tot a la crema: molts quedaren rostits i en desfer-los s'esbocinaven com neules, essent precis posar-los a estovar amb aigua per tal de poder desenrotllar-los.

Encara que l'arxiu del municipi no fos devorat per les flames, sofrí altres mals durant les guerres de la passada centúria. A 29 de febrer de 1824 l'ajuntament escrigué al M. IHtre. Sr. Intendent que "en la imposibilidad de presentar las cuentas de contribuciones y sumisros (per suministros) porque en 24 de 1823 (descuidaren el mes) las divisiones de Tristany y Miralles echaron al torrente todo el Archivo de este Comun en que se custodiaban las cartas de pago y demás documentos necesarios al arreglo de las dichas cuentas, de suerte de que del dicho Archivo sólo pudieron salvarse dos tomos de la Nobissima Recopilación, algunos pliegos de Reales sedulas. Los recibos de suministros es regular que el Ayuntamiento los haya presentado ya para su liquidacion y abono; pero como todavía no ha presentado sus cuentas a pesar de continuamente se le està instando a que las presente, tampoco puede el Ayuntamiento actual dar razón exacta:::" (Papers solts). Encara que aquest document siguéss una fugida de l'Ajuntament per a no presentar els comptes, és de creure que sofriria, l'arxiu, per haver estat l'església l'única fortalesa de la vila. Encara damunt de l'absis, torre principal de defensa, vaig trobar papers procedents de l'arxiu.

Però lo que li va fer força mal també, fou la deixadesa, un cop el local junt amb l'arxiu restà abandonat per l'Ajuntament. Quan hi entrí estava convertit en quarto de mals andreços, el paviment encatifat de papers de tota mena i els armaris en reposades poblacions de rates. Varis esquelets d'aquests animalons vaig trobar-hi a l'espolsar aquella barreja de paper. I això que els baganesos estaven orgullosos del seu arxiu. A boca plena lo primer que expliquen és que estotja una carta escrita d'aquell mateix Ponç Pilat qui permeté el Deicidi. La causa no pot haver estat altre sinó que hi hagué un notari anomenat Ponç Pilós o Palós; de les dues maneres l'he trobat escrit. La seva firma de "Pontii Pilotii" fou llegida per un mal paleògraf "Pilatii" i d'aquí s'originaria la ridícula tradició.

Els antics còsols de la vila de Bagà havien estat força curosos en la guarda de l'arxiu. En l'església, al entrant del chor, tenien un petit local d'armaris per a guardar els documents de la vila i els manuals dels notaris. Era fermat amb tres claus que guardaven tres distintes persones, i en el consell general de 1667 fou ordenat "que les tres claus de la porta de l'arxiu ne tinga una lo Sr. còsol en cap, la altra lo Sr. còsol segon y la altra y última lo Sr. conseller en cap" (ccv, 6) (*). Motivaria aquesta disposició el que l'any anterior havia estat robat, encara que els lladres solament s'apropriarien 250 lliures, segons sembla despendres d'un paper amb gargots que borren el text. Procuraren traure excomunionis per tal de descobrir-los i oferien 50 lliures de plata al qui ho fes, sols no sigués el principal (id., 5). Però el cuidado no era sols perquè en ell tenien els diners guardats, sinó també per les cartes, les quals tenien en boces de roba: En 1360 "costa miga cana de lenç on metem les cartes de la vila que'ns dóna En P. Fuster (notari) i sou vi diners = costa entre cosir e fill i diner".

NOTARIA. — Els còsols es serviren de qualsevol qui sapigués escriure per a portar els llibres de la consulia, clavariat i altres. Trobo en 1396: "donam an Bng. de Brochà, prevere, per lo salari del llibre present e moltes d'altres scriptures qu'ens scriu xxv sous" (CXVIII, 6) i, en 1424, que "page a fra Johan mongo de sent Lorens per rahó d'un llibre que treladà de les ordonacions de la vila XI sous"; però de qui ordinàriament se servien era del notari.

Aquest càrrec, al 29 de gener de 1288, Galceran de Pinós i sa muller Beranguera el donaren en benefici personal a Nicolau Català, durant la vida

(*) Una xifra romana i altra aràbiga, separades per una coma, incloses entre parèntesi fan referència als manuals de l'arxiu de Bagà i als folis. Per exemple: (ccv, 6) significa manual número 205 de l'arxiu de Bagà, foli 6. Quan la xifra romana va precedida d'un guió i una L, significa que aquella cita es refereix als manuals de l'arxiu de la Poble de Lillet. I quan la xifra aràbiga va seguida d'un guió i d'una altra xifra aràbiga, aquesta significa l'any en que fou escrit el document a què hom fa referència.

d'aquest, prohibint que ninguna altre persona pogués exercir de notari públic en tota la seva terra, en qualsevols causes i davant de qualsevols jutges ordinaris, delegats o àrbitres (1). Mes aquesta donació d'escriberia seria una confirmació, puix ja el rector de Bagà, Berenguer Gaamir, l'havia comprada als barons Galceran i Esclarmonda de Pinós, i la donà, a cens de cinc sous cada any, al referit Català, nebot seu; però, mort aquest, vol que quedí perpètuament propietat dels rectors de Sant Esteve de Bagà. Així fou fins als temps moderns. Aquest notari tenia per escriptura jurat a Domenjo Carpi (2), i quasi tots els notaris tenien escriptura.

Els rectors hi tingueren sempre un notari, no havent trobat enlloc que ells actuessen com a tals, dependint en tot, no obstant, aquests d'aquells. Per absentar-se havien de demanar llicència al rector (XII, 36), i aquest, en nomenar-los, els imposava les obligacions que volia, essent la principal el que guardessen secret dels documents (XVII, 41).

PREUS DE NOTARIS. — Per tal que hom vegi a quin preu els notaris feien pagar les escriptures, adjunto a continuació el d'algunes, fetes fer, les més, pels cònsols.

Man. 98, fols. 13 i 14, any 1356. — "per un scindicat que la universitat de Bagà nos feu	4	sous	
Man. 98, fols. 13 i 14, any 1356. — Una època. Totes eren al mateix preu entre varies de diverses quantitats (3).			6 diners
Man. 98, fols. 13 i 14, any 1356. — Escriure els capítols de les noces i fermalles	1	"	6 "
Man. 98, fols. 13 i 14, any 1356. — Una procuració.	1	"	6 "
Man. 98, fols. 13 i 14, any 1356. — Una carta d'establiment de l'hospitaler	2	"	
Man. 98, fols. 13 i 14, any 1356. — Una carta manllevant diners	1	"	
Man. 98, fols. 13 i 14, any 1356. — Tres cartes debitòries.	1	"	6 "

(1) "Nos Gaucerandus de Pinos et dña. Berengaria eius uxor, per nos etc. damus et in beneficium personale assignamus tibi Nicholao Cathalani, notario público Bagadani, scribaniam totius terre nostre omnium causarum que emergent in tota terra nostra, coram quibuscumque iudicibus ordinariis vel delegatis vel etiam arbitris. Ita quod, in tota vita tua, nullus scribere audeat in dictis terris nisi tu vel ille cui predictum officium comendaueris. Hanc siquidem donationem siue beneficium scribanie predictae tibi damus propter multa et grata seruitia que nobis quotidie facis et hucusque fecistis et in posterum facies, Deo dante. Et quare reputamus personam tuam esse idoneam ad predictum officium exercendum et maxime quare alias iungeris tabellionatu publico in hac villa..." (III, 24).

(2) Això està contingut en un full solt sense data en el manual III.

(3) En 1392 i anys següents, el preu de les èpoques havia augmentat del doble, per grosses i xiques que fossen les quantitats. Els notaris de Berga les feien quatre diners més barato que els de Bagà o sia a 16 diners (cxvi, 6 a 9 i cxvii, 5 a 8). L'època d'haver cobrat 880 sots, de llana venuda per la comtesa de Pallars i senyora de Mataplana, dona Sibila, escrita pel notari de la Pobla Lillet, en 1343, ja li costa 12 diners. (L-II, 78).

Man. 104, fol. 15, any 1367. — Dues cartes de 50 lliures cada una que manllevaren els cònsols amb homenatge, sacrament, penes i altres seguretats.	6	sous
Man. 104, fol. 16, any 1367. — Una carta de 18 lliures amb altre de fermances de guardar de damnatge.	1	” 6 diners
Man. 104, fol. 16, any 1367. — Una carta de 22 sous.		6 ”
Man. 116, fol. 10, any 1393. — Tres albarans del vinté.	1	”
Man. 116, fol. 10, any 1393. — Una ferma.	1	”
Man. 116, fol. 10, any 1393. — Tres trasllats d'ordinacions del mustaçai.	5	”
Man. 116, fol. 10, any 1393. — Un trasllat.	1	” 6 ”
Man. 116, fol. 11, any 1393. — Una carta de l'ajuda.	1	”
Man. 116, fol. 11, any 1393. — Escriure el llibre dels cònsols i ll.	5	”
Man. 116, fol. 16, any 1393. — “Donam al dit Ponç (Pilós, notari), per la crida que llegí de l'ordinació de la mustaceffaria”	1	”

De manera que el notari anava seguint el nunci al llegir aquestes ordenacions municipals. Altres vegades llogaven a qualsevol, com veurem en tractar de les crides.

Els contractes matrimonials costaven dotze diners a cadascuna part durant la primera meitat del segle XIV. En quadre separat sol dir el document: solvit quelibet pars. XII—gr. (XXII, 42). I el document de l'any 1316, que transcriu íntegrament, en tractar de la cort de Bagà, costà un turonès d'argent.

De llur guany els notaris havien de donar un tant al rector qui percebé, en 1316, quinze lliures i mitja.

El material d'escriptori el compraven, ordinàriament, a Puigcerdà, algunes vegades a Berga i rarament a Barcelona. Adjunto alguns preus per ordre cronològic amb els quals hom veu com el paper anava pujant de preu a la segona meitat del segle XIV, tornant a minvar considerablement a últims de la següent centúria.

Man. 85, fol. 5, any 1322. — Una mà de paper a obs del llibre dels cònsols	12	diners
Man. 23, coberta, any 1337. — Dues mans de paper.	20	”
Man. 25, coberta, any 1340. — Una dotzena de pergamins comprats a Berga	6	sous
Man. 25, coberta, any 1340. — Mitja dotzena de pergamins comprats a Puigcerdà	3	” 1 ”
Man. 28, coberta, any 1344. — Una mà de paper.	12	”
Man. 173, fol. 3, any 1347. — Una mà de paper a obs del llibre dels comptes.	11	”
Man. 176, fol. 12, any 1350. — Una mà de paper.	13	”
Man. 163, fol. 3, any 1377. — Una mà de paper a obs del llibre dels cònsols	1	” 8 ”

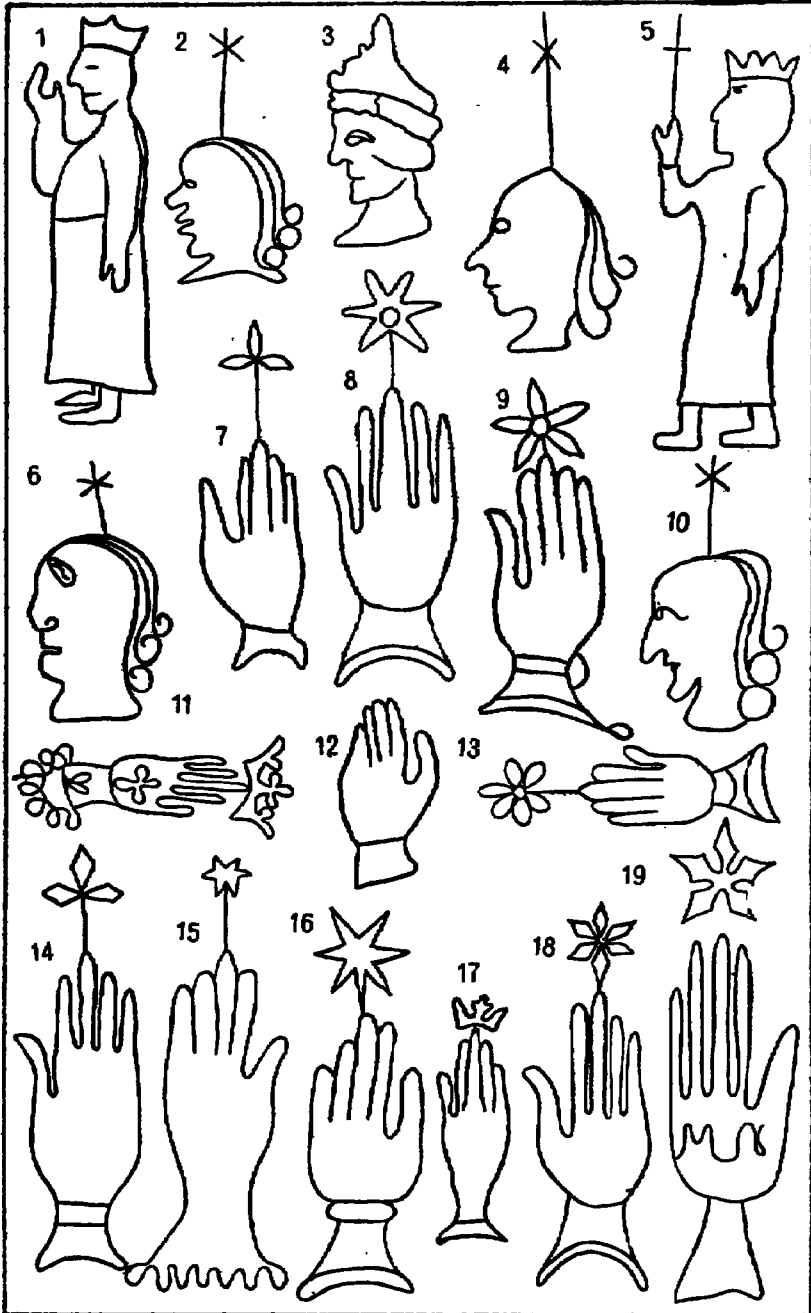
Man. 117, fol. 8, any 1393. — Una mà de paper.	1	sous	8	diners
Man. 132, fol. 2, any 1421. — Una mà de paper.	1	"	5	"
Man. 133, fol. 6, any 1424. — Una mà i mitja de paper.	2	"	3	"
Man. 138, fol. 7, any 1472. — Dues mans i mitja de paper.	3	"	6	"
Man. 157, fol. 15, any 1481. — Una mà de paper a obs del castell			10	"
Man. 157, fol. 28, any 1482. — Una mà de paper a obs del castell			10	"
Man. 154, fol. 6, any 1596. — Una mà de paper.	1	"	6	"

FILIGRANES. — El que donarà a conèixer la qualitat i procedència del paper usat pels notaris de les baronies de Pinós i Mataplana són les adjuntes filigranes.

Estan reduïdes de manera que les làmines, en el seu tamany natural, tindrien 29 centímetres.

LAMINA I

Fig. 1.	Manual xxxi,	fol. 29, any	1349.
Fig. 2.	" cxi,	" 59, "	1486.
Fig. 3.	" L-xxxvi,	" 71, "	1415.
Fig. 4.	" L-xxxv,	" 91, "	1478.
Fig. 5.	" L-ii,	" 225, "	1348.
Fig. 6.	" cxlvii,	"	1496.
Fig. 7.	" cxi,	" 7, "	1482.
Fig. 8.	" cxi,	" 45, "	1485.
Fig. 9.	" cxlix,	"	1496.
Fig. 10.	" clvii,	"	1479.
Fig. 11.	" L-xliii,	" 182, "	1545.
Fig. 12.	" cxxvii,	segles XIV i XV.	
Fig. 13.	" L-xliii,	fol. 179, any	1545.
Fig. 14.	" cxi,	" 27, "	1484.
Fig. 15.	" L-xxxvi,	" 5, "	1504.
Fig. 16.	" cxlii,	full sol, "	1494.
Fig. 17.	" cxxxix,	"	1478.
Fig. 18.	" cxi,	fol. 62, "	1487.
Fig. 19.	" L-xliii,	" 181, "	1545.

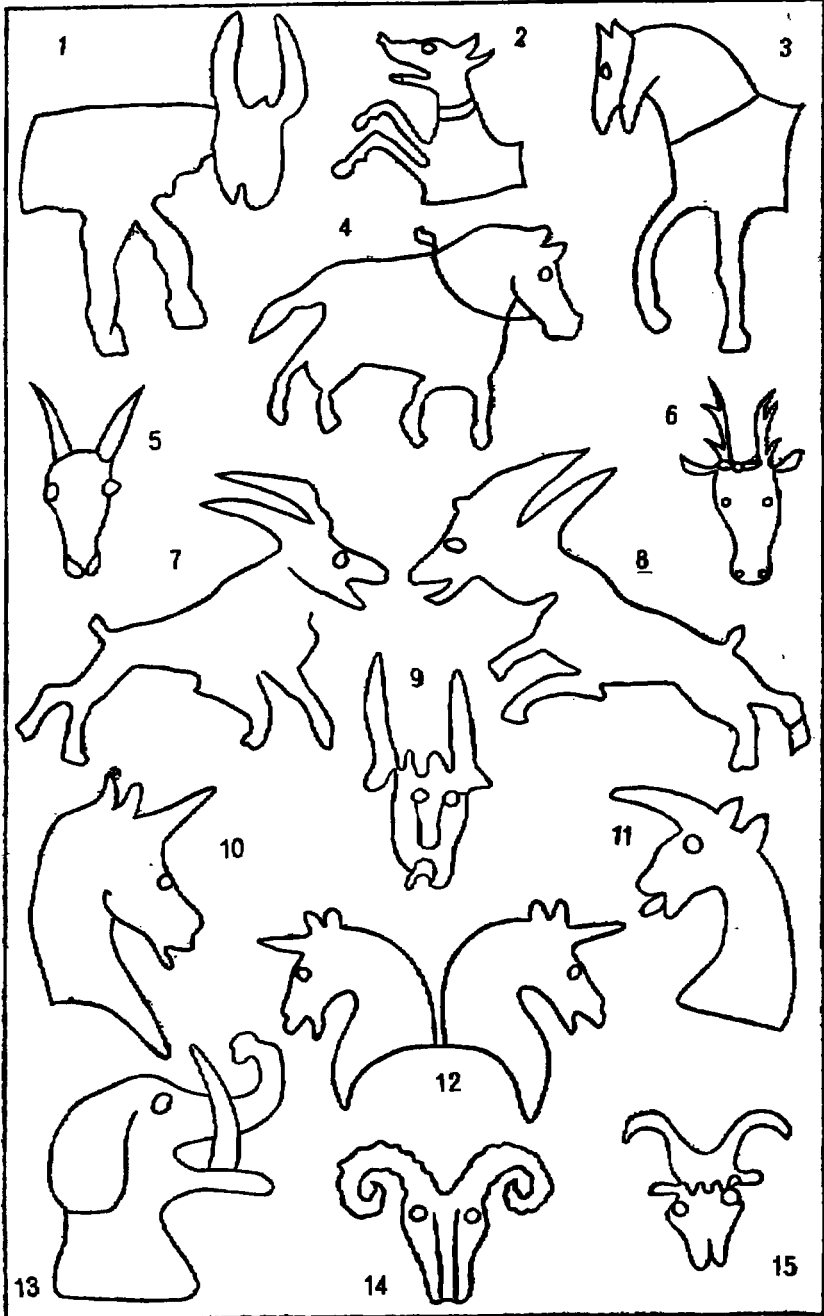
LAMINA 2

Fig. 1.	Manual LI,	fol. 55,	any 1383.
Fig. 2.	"	XXXIV, "	107, " 1352.
Fig. 3.	"	L-XIV, "	56, " 1383.
Fig. 4.	"	L-VII, "	4. Sense data, però en document d'en Jaume de Pallars.
Fig. 5.	Manual XLV,		any 1370.
Fig. 6.	"	L-XVII, fol. 71,	" 1390.
Fig. 7.	"	CVIII, "	27, " 1372.
Fig. 8.	"	L-XXV, "	7, " 1446.
Fig. 9.	"	L-VI, "	50, " 1368.
Fig. 10.	"	L-XIV, "	23, " 1383.
Fig. 11.	"	L-XIV, "	233, " 1381.
Fig. 12.	"	L-XIV, "	3, " 1383.
Fig. 13.	"	CV, "	11, " 1367.
Fig. 14.	"	CLI,	" 1564.

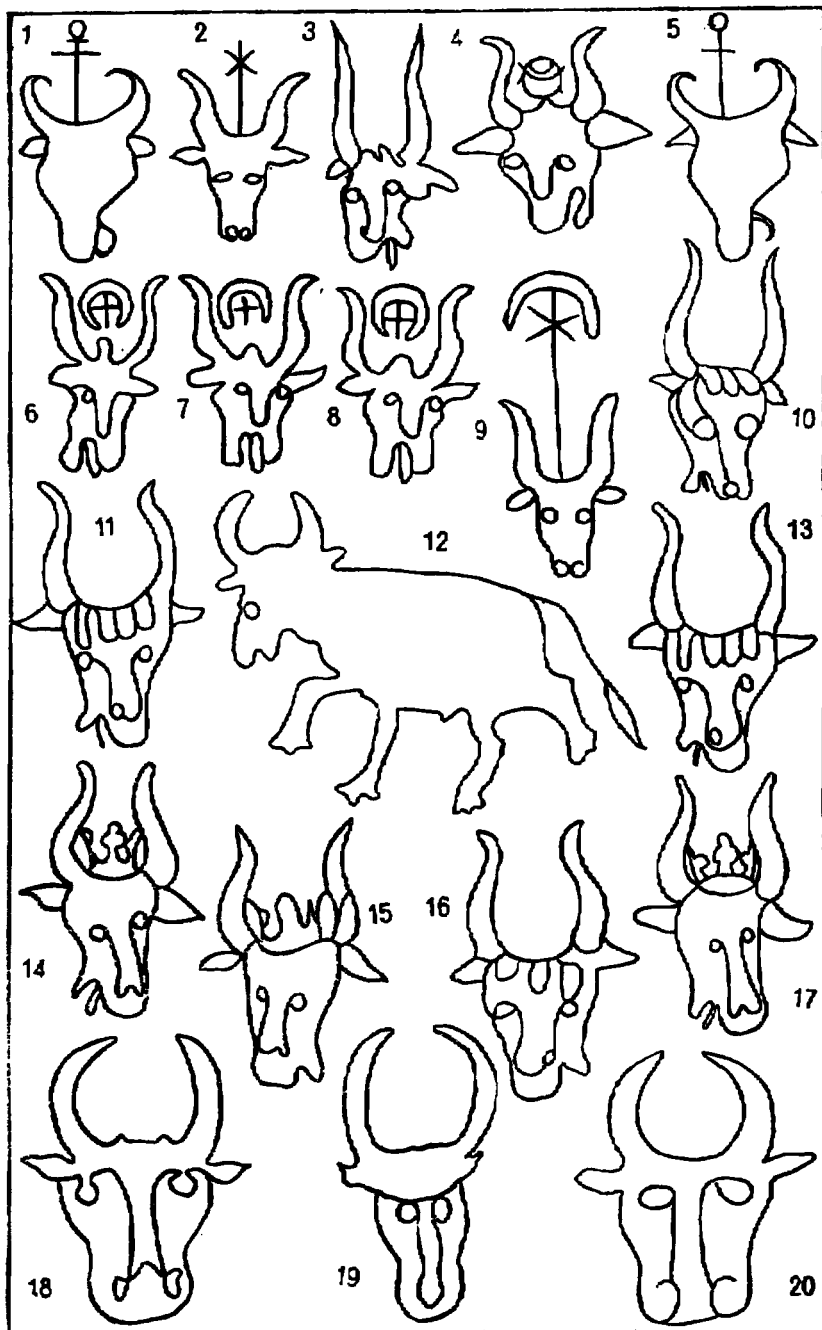
LÁMINA 3

Fig. 1.	Manual	CLXXXIV,		any	1394.
Fig. 2.	"	CLXII,		"	1446.
Fig. 3.	"	LIII,	fol. 34,	"	1385.
Fig. 4.	"	XLV,		"	1370.
Fig. 5.	"	L-XXX,	" 26,	"	1447.
Fig. 6.	"	L-XXXIV,	" 34,	"	1461.
Fig. 7.	"	L-v,	" 202,	"	1366.
Fig. 8.	"	L-v,	" 204,	"	1366.
Fig. 9.	"	L-XXXIV,	" 93,	"	1463.
Fig. 10.	"	XXXVI,	" 101,	"	1356.
Fig. 11.	"	L-II,	" 190,	"	1344.
Fig. 12.	"	CVII,	" 14,	"	1371.
Fig. 13.	"	L-IX,	" 153,	"	1475.
Fig. 14.	"	CIV,	" 17,	"	1366.
Fig. 15,	"	CLXII,	" 21,	"	1449.

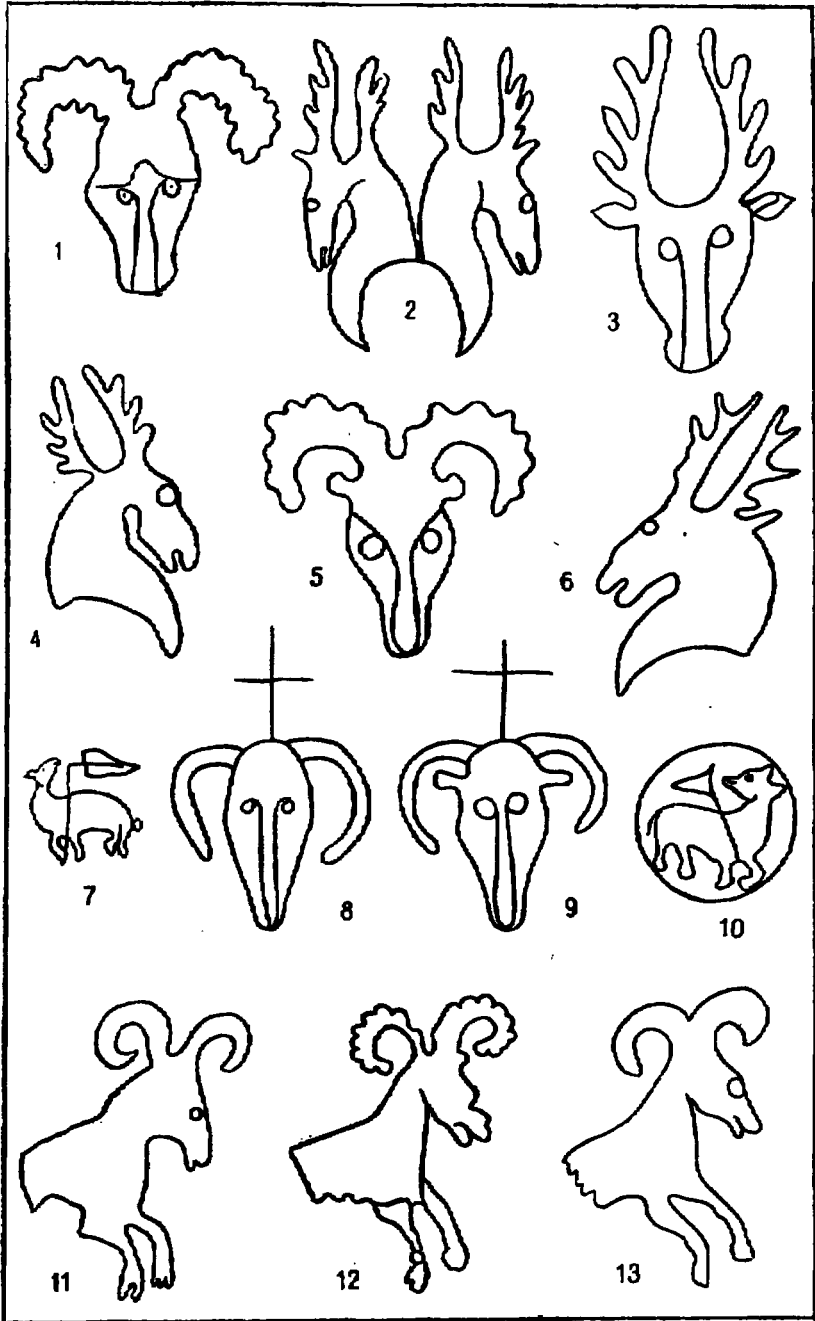
LÀMINA 4

Fig. 1.	Manual CLXV,	any 1429.
	En molts no hi ha el primer travesser.	
Fig. 2.	Manual CXXXVII,	any 1445.
Fig. 3.	" CXCIV,	" 1394.
	Una mà de paper d'aquesta filigrana valia 1 s. 3 drs.	
Fig. 4.	Manual CLXII,	any 1446.
Fig. 5.	" L-XXXVI, fol. 10,	" 1444.
Fig. 6.	" CLXII, " 13,	" 1447.
Fig. 7.	" LXXXII, " 6,	" 1450.
Fig. 8.	" CLXII, " 19,	" 1457.
Fig. 9.	" LXXXI, " 8,	" 1450.
Fig. 10.	" L-XXXVI, " 9,	" 1444.
Fig. 11.	" L-XXXII, " 88,	" 1470.
Fig. 12.	" L-IV, " 92,	" 1351.
Fig. 13.	" L-XXVI, " 25,	" 1474.
Fig. 14.	" L-XXX, " 95,	segle XV.
Fig. 15.	" L-XXV, " 27,	any 1443.
Fig. 16.	" L-XXXII, " 84,	" 1443.
Fig. 17.	" L-XXIX, " 66,	" 1445.
Fig. 18.	" CXII,	" 1383.
Fig. 19.	" XXXIII, " 34,	" 1350.
Fig. 20.	" L-XIV, " 169,	" 1384.

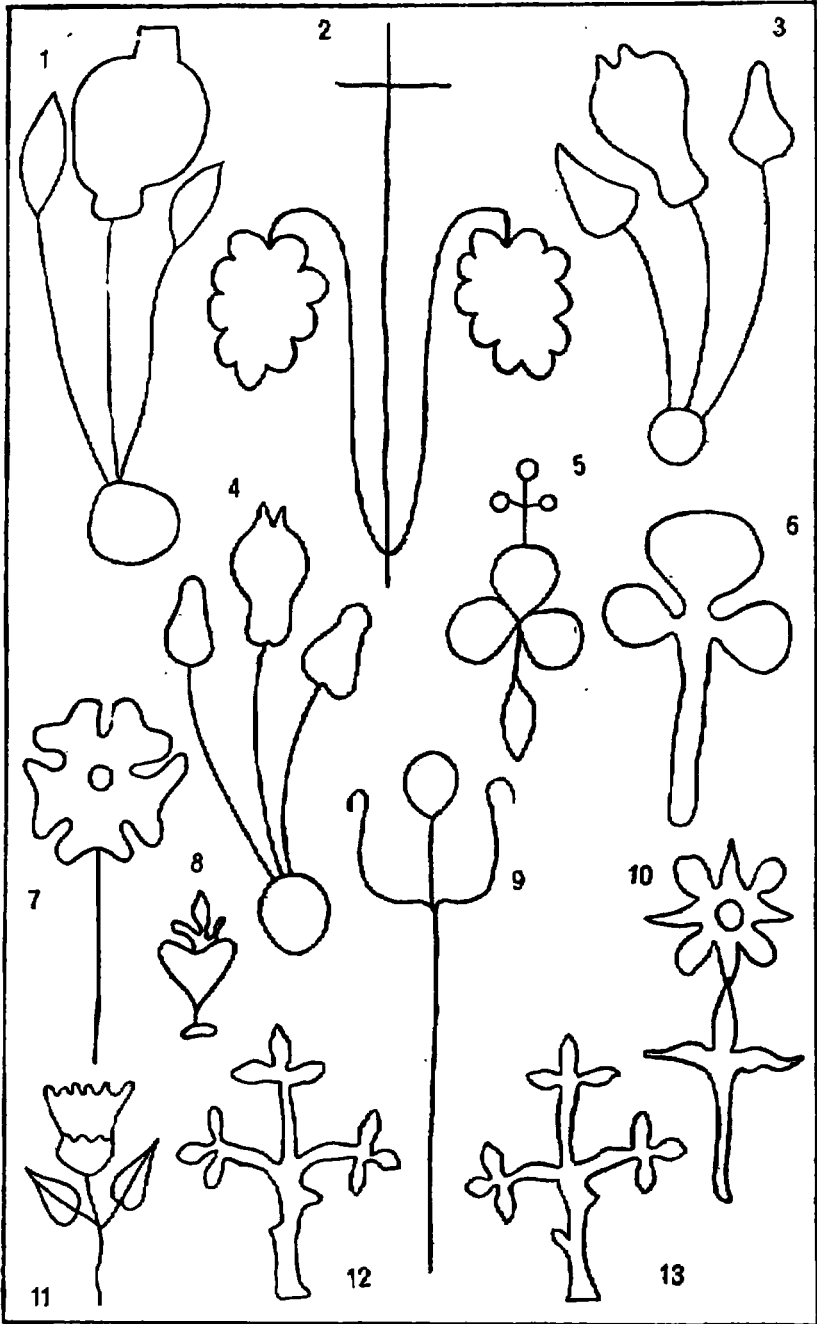
LAMINA 5

Fig. 1.	Manual Bagà,		any	1348.
Fig. 2.	"	L-XXI,	fol. 174,	" 1408.
Fig. 3.	"	L-XIX,	" 3,	" 1401.
Fig. 4.	"	L-XXIV,	" 42,	" 1430.
Fig. 5.	"	CLXXIII,		" 1347.
Fig. 6.	"	L-XXI,	" 200,	" 1407.
Fig. 7.	"	CXLII,		" 1494.
Fig. 8.	"	L-II,	" 208,	" 1348.
Fig. 9.	"	CLXXIII,		" 1347.
Fig. 10.	"	CXXXIV,		" 1430.
Fig. 11.	"	L-VI,	" 94,	" 1376.
Fig. 12.	"	CX,		" 1376.
Fig. 13.	"	L-XI,	" 40,	" 1376.

LAMINA 6

Fig. 1.	Manual	xxxiv,	fol. 53,	any	1351.
Fig. 2.	"	xxxii,		"	1349.
Fig. 3.	"	L-iv,	" 91,	"	1351.
Fig. 4.	"	L-xix,	" 76,	"	1426.
Fig. 5.	"	L-xxi,	" 145,	"	1413.
Fig. 6.	"	L-vi,	" 11,	"	1368.
Fig. 7.	"	L-xxii,	" 29,	"	1435.
Fig. 8.	"	cciv,		"	1586.
Fig. 9.	"	L-iv,	" 107,	"	1353.
Fig. 10.	"	L-xxxii,	" 52,	"	1461.
Fig. 11.	"	L-xxxvi,	" 12,	"	1460.
Fig. 12.	"	cxl,	" 5,	"	1402.
Fig. 13.	"	cxxxii,		"	1416.

LÀMINA 7

- Fig. 1. Manual LXXIX, fol. 8, any 1446.
 Fig. 2. " CXVI, " 1392.
 Fig. 3. " L-XXI, " 119, " 1414.
 Fig. 4. " L-V, " 263, " 1368.
 Fig. 5. " CLXII, " 23, " 1454.
 Fig. 6. " CXXX, " 1400.
 Fig. 7. " L-II, " 211, " 1347.
 Fig. 8. " CXLVI, segle XV.
 Fig. 9. " XLV, fol. 41. Full solt
 datat a Urgell al 1369.
 Fig. 10. Manual L-v, fol. 243, any 1366.
 Fig. 11, " L-XIV, " 144, " 1384.
 Fig. 12. " XLIV, " 9, " 1371.
 Fig. 13. " CXIII, " " 1387.

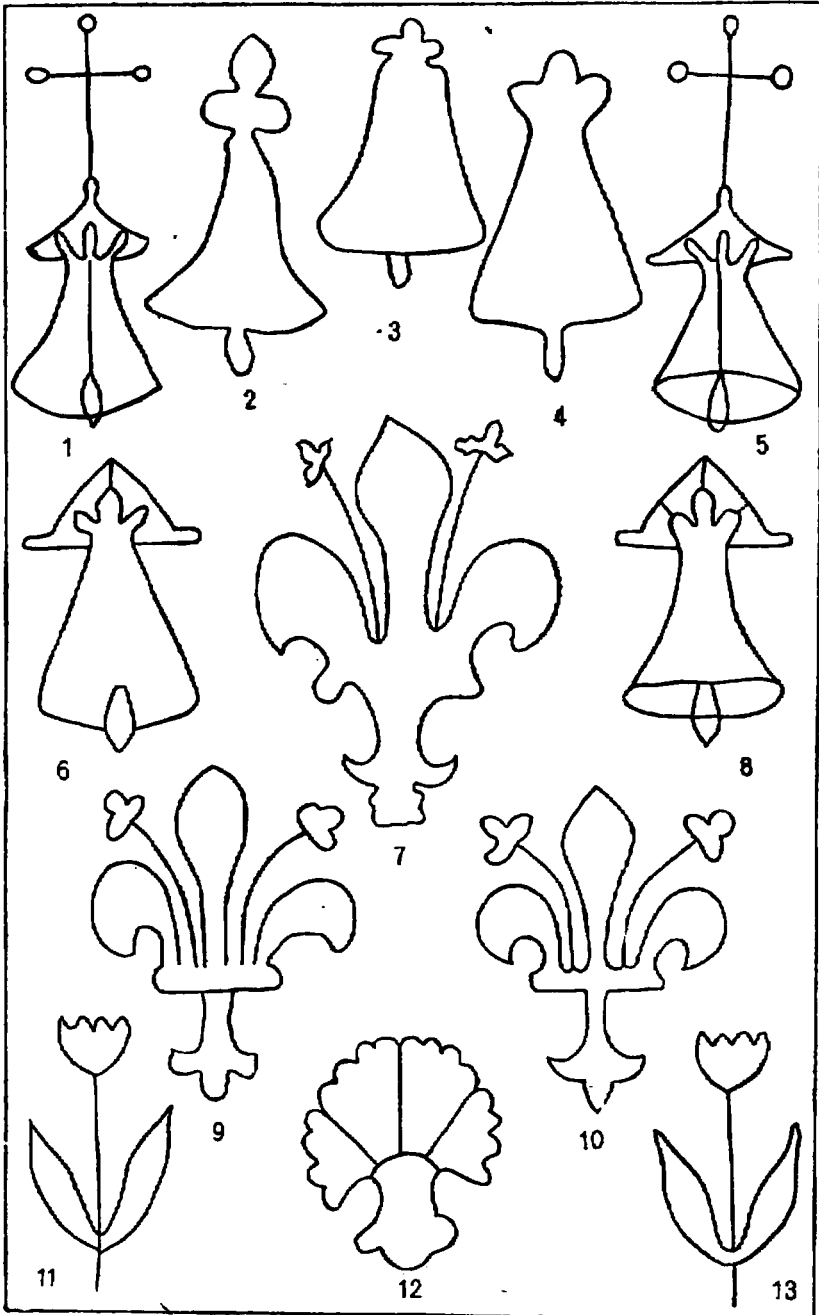
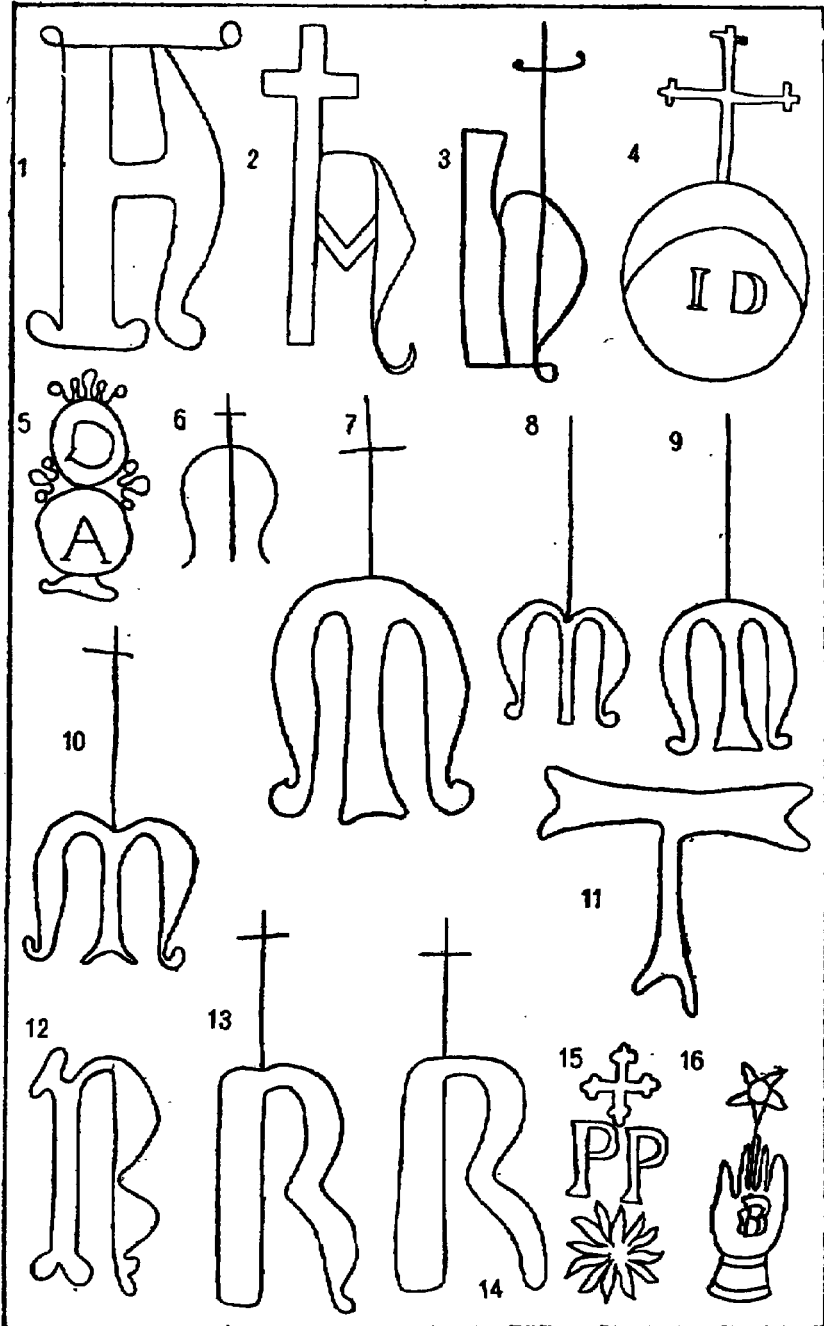

LÁMINA 8

Fig. 1.	Manual L-IX,	fol. 26,	any 1373.
Fig. 2.	" L-XI,	" 98,	" 1376.
Fig. 3.	" CXI,	" 1,	" 1378.
Fig. 4.	" L-XLIII,	" 122,	" 1649.
Fig. 5.	" CCVI,	"	" 1669.
Fig. 6.	" L-I,	" 2,	" 1353.
Fig. 7.	" XXXIX,	" 72,	" 1362.
Fig. 8.	" L-XXVI,	" 51,	" 1433.
Fig. 9.	" CXXXII,	"	" 1421.
Fig. 10.	" L-XXI,	" 272,	" 1419.
Fig. 11.	" CXXV,	"	" 1385.
Fig. 12.	" L-XVII,	" 3,	" 1394.
Fig. 13.	" CXIV,	"	" 1388.
Fig. 14.	" L-XVII,	" 18,	" 1399.
Fig. 15.	" CLXIV,	"	" 1581.
Fig. 16.	" CL,	"	" 1569.

LAMINA 9

Fig. 1.	Manual L-I,	fol. 92,	any 1326.
Fig. 2.	" CCVI,		" 1669.
Fig. 3.	" CXLIII,		" 1495.
Fig. 4.	" LXXXII,	" 18,	" 1450.
Fig. 5.	" L-II,	" 194,	" 1348.
Fig. 6.	" CXL,	" 30,	" 1485.
Fig. 7.	" L-XLIII,	" 169,	" 1635.
Fig. 8.	" XLVII,	" 99,	" 1375.
Fig. 9.	" CLII,		" 1525.
Fig. 10.	" XXXIII,		" 1350.
Fig. 11.	" L-XXXV,	" 72,	" 1475.
Fig. 12.	" LXXXIII,	" 42,	" 1489.
Fig. 13.	" CLIII,		" 1592.
Fig. 14.	" CLXV,		" 1429.
Fig. 15.	" L-XXXIV,	" 112,	" 1476.
Fig. 16.	" CXLV,	segle XV.	
Fig. 17.	" CLXXXIX,		" 1487.
Fig. 18.	" L-XXXIII,	fol. 49,	" 1459.
Fig. 19.	" CCI,		" 1553.
Fig. 20.	" XLI,	" 75,	" 1365.
Fig. 21.	" Bagà,		" 1345.

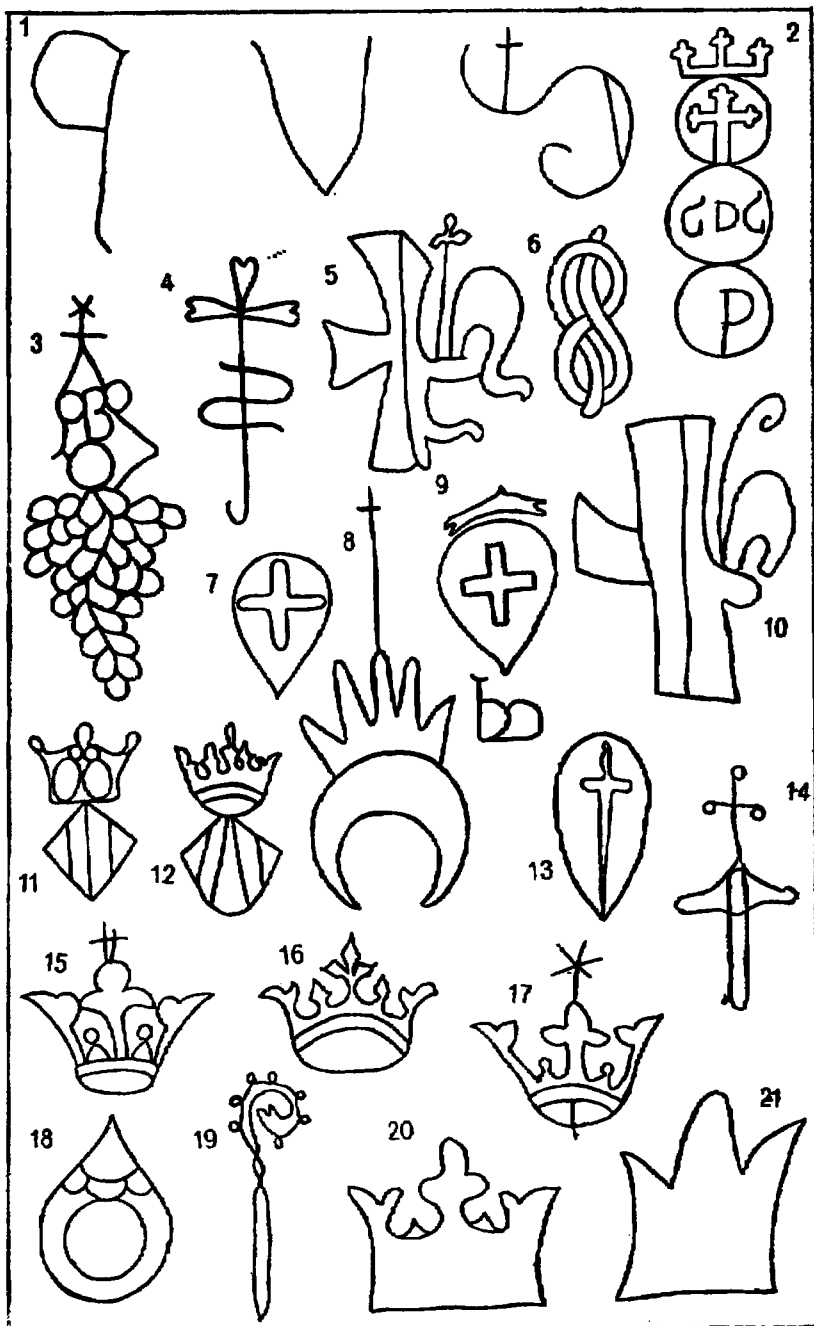
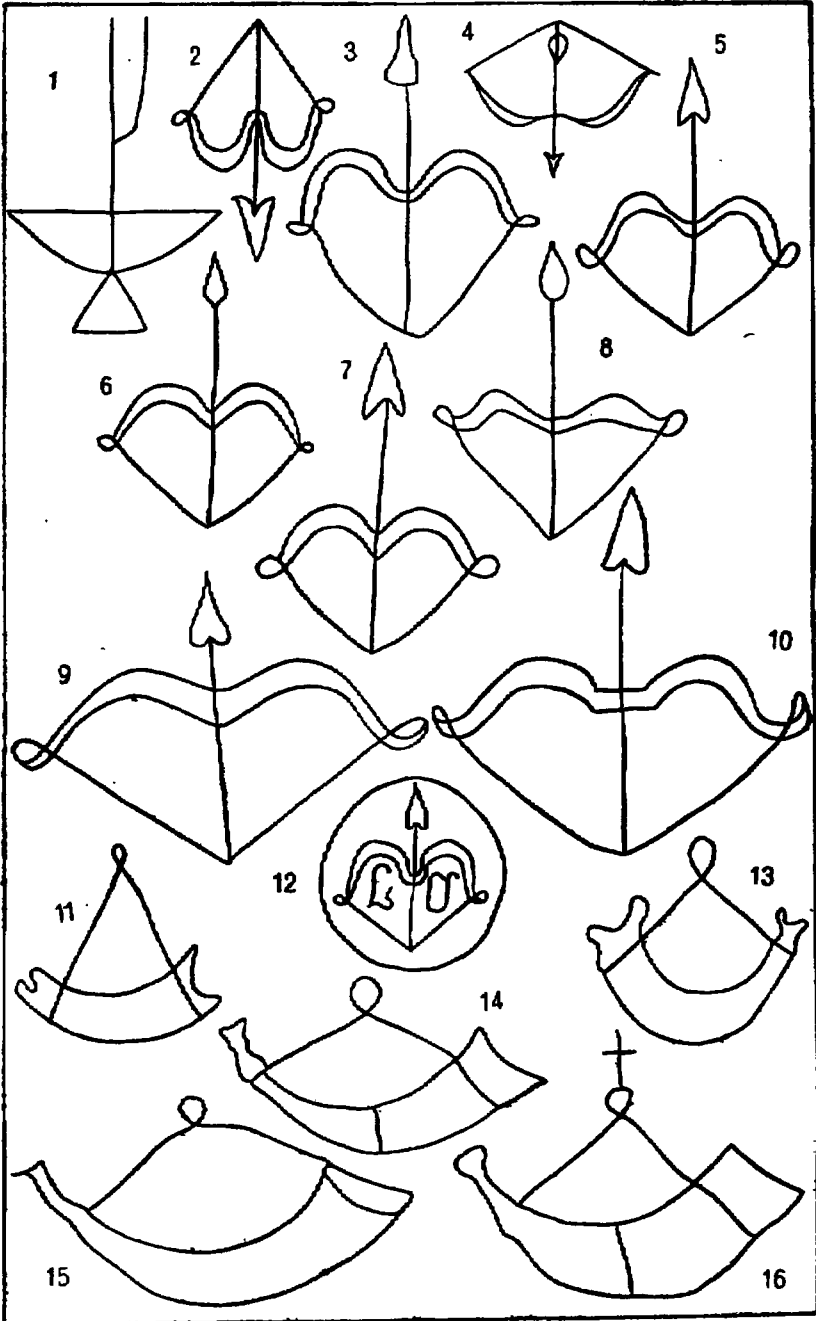

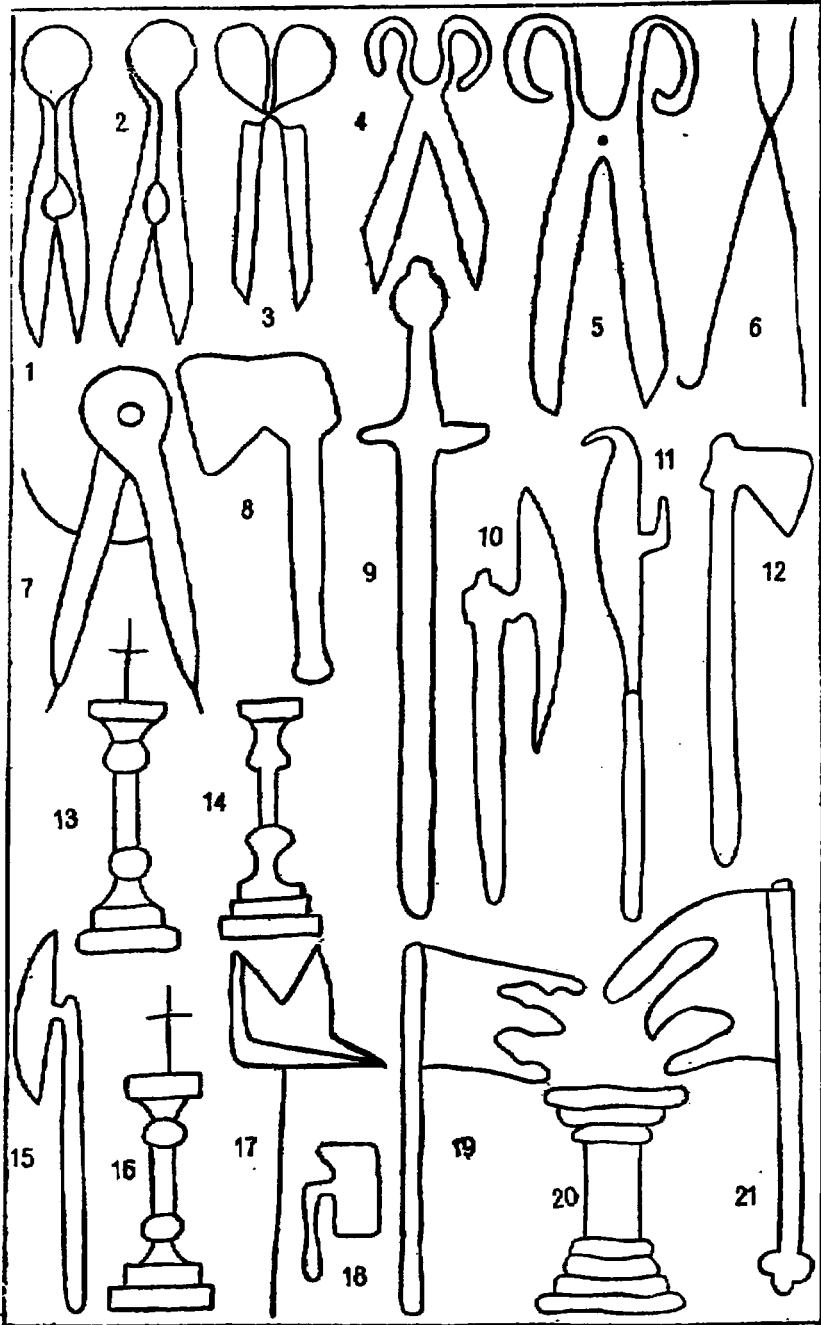
LÁMINA 10

Fig. 1.	Manual xxxiii,	fol.	52,	any	1350.
Fig. 2.	" lxxiv,	"	8,	"	1474.
Fig. 3.	" cxvii,	"		"	1393.
Fig. 4.	" l-xix,	"	74,	"	1410.
Fig. 5.	" l-xxi,	"	160,	"	1409.
Fig. 6.	" cxiv,	"		"	1388.
Fig. 7.	" cxviii,	"		"	1396.
Fig. 8.	" l-xiii,	"	13,	"	1379.
Fig. 9.	" l-iv,	"	32,	"	1350.
Fig. 10.	" xxxix,	"	56,	"	1361.
Fig. 11.	" cxl,	"	11,	"	1378.
Fig. 12.	" l-xxii,	"	60,	"	1425.
Fig. 13.	" cxxxiii,	"		"	1424.
Fig. 14.	" l-xiii,	"	25,	"	1379.
Fig. 15.	" l-ix,	"	105,	"	1373.
Fig. 16.	" l-xiii,	"	146,	"	1399.

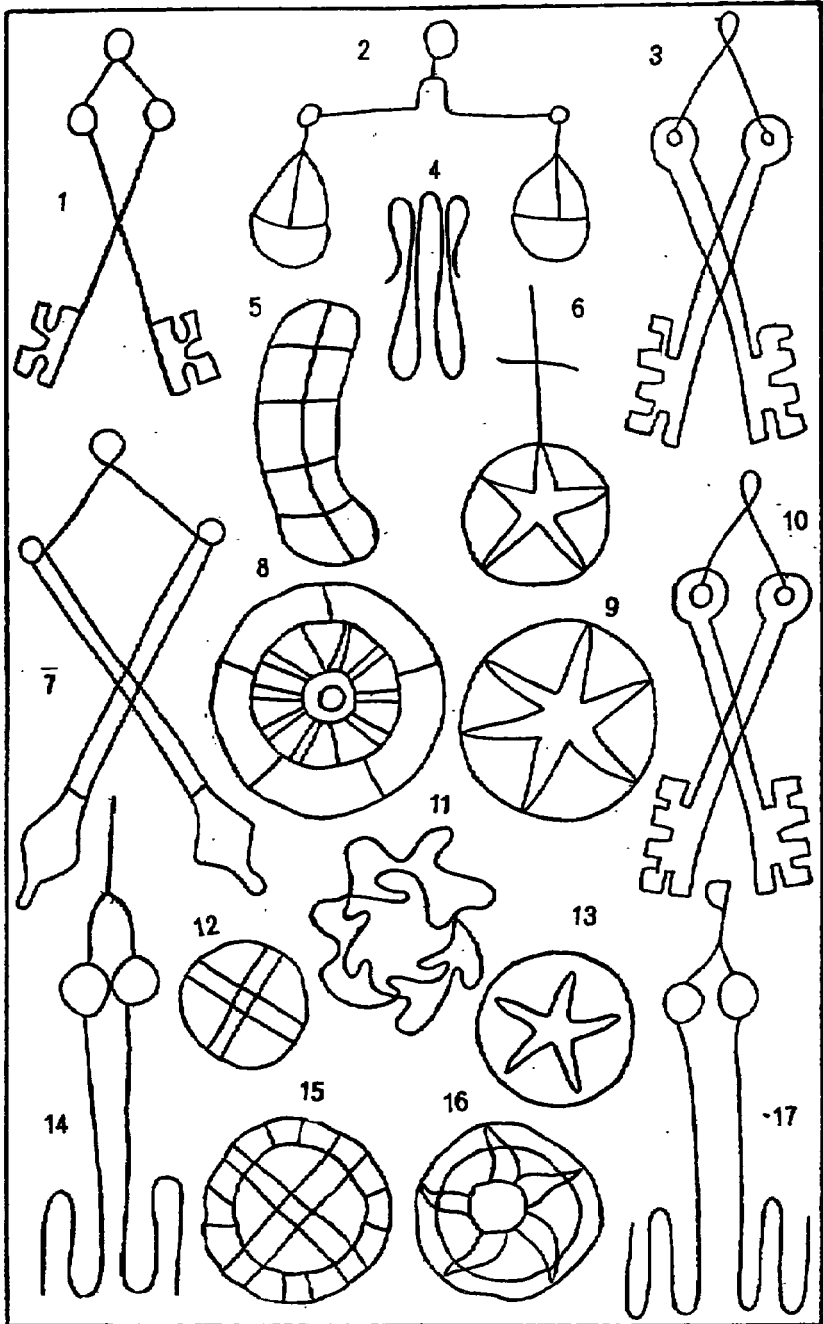
LAMINA II

Fig. 1.	Manual	L-xxv,	fol.	32,	any	1447.
Fig. 2.	"	L-xxix,	"	89,	"	1451.
Fig. 3.	"	L-xxix,	"	87,	"	1451.
Fig. 4.	"	L-xxi,	"	287,	"	1424.
Fig. 5.	"	xlII,	"	99,	"	1365.
Fig. 6.	"	L-vI,	"	187,	"	1371.
Fig. 7.	"	lvi,	"	3,	"	1391.
Fig. 8.	"	xxxII,	"	75,	"	1351.
Fig. 9.	"	xxxII,	"	75	"	1351.
Fig. 10.	"	L-v,	"	194,	"	1365.
Fig. 11.	"	L-vI,	"	79,	"	1370.
Fig. 12.	"	L-vI,	"	95,	"	1376.
Fig. 13.	"	L-xxxvi,	"	40,	"	1505.
Fig. 14.	"	lxxvIII,	"	93,	"	1444.
Fig. 15.	"	xlvi,	"	125,	"	1371.
Fig. 16.	"	lxxxII,	"	1,	"	1481.
Fig. 17.	"	lxxv,	"	39,	"	1439.
Fig. 18.	"	cxxxv,	"		"	1435.
Fig. 19.	"	cvI,	"	1,	"	1368.
Fig. 20.	"	L-xxxiv,	"	100,	"	1466.
Fig. 21.	"	Bagà,	"		"	1346.

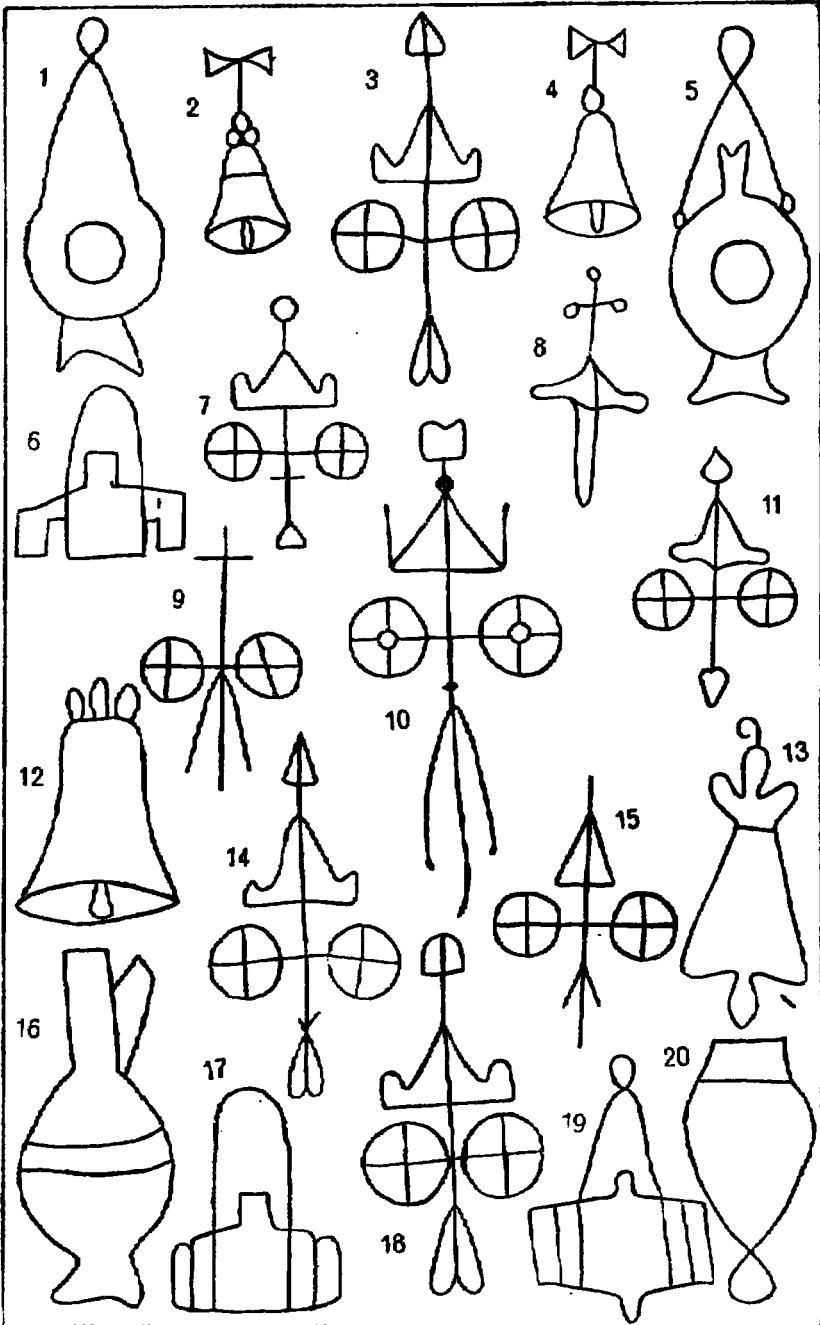
LÀMINA 12

Fig. 1.	Manual	CXVIII,		any	1395.
Fig. 2.	"	L-VI,	fol. 140,	"	1371.
Fig. 3.	"	L-XIII,	" 9,	"	1379.
Fig. 4.	"	CXI,	" 84,	"	1489.
Fig. 5.	"	XXXV,	anys 1355 i		1356.
Fig. 6.	"	L-XXX,	fol. 25,	any	1443.
Fig. 7.	"	L-V,	" 262,	"	1368.
Fig. 8.	"	L-XXV,	" 60,	"	1431.
Fig. 9.	"	L-XVII,	" 39,	"	1400.
Fig. 10.	"	L-XII,	" 35,	"	1378.
Fig. 11.	"	XXXII,		"	1357.
Fig. 12.	"	CLXIV,		"	1581.
Fig. 13.	"	LXXIII,	" 48,	"	1436.
Fig. 14.	"	CL,		"	1359.
Fig. 15.	"	Bagà,	anys 1346 a		1348.
Fig. 16.	"	L-XXIX,	fol. 64,	any	1445.
Fig. 17.	"	L-V,	" 218,	"	1362.

LAMINA 13

Fig. 1.	Manual	L-XXI,	fol. 166,	any	1409.
Fig. 2.	"	L-XXVIII,	" 52,	"	1460.
Fig. 3.	"	LXXXIII,	" 61,	"	1472.
Fig. 4.	"	L-VII,	" 89,	"	1458.
Fig. 5.	"	Bagà,		"	1411.
Fig. 6.	"	L-II,	" 152,	"	1344.
Fig. 7.	"	LXXXIII,	" 54,	"	1470.
Fig. 8.	"	L-XXI,	" 343,	"	1428.
Fig. 9.	"	LXXXII,	" 18,	"	1468.
Fig. 10.	"	LXXXIII,	" 46,	"	1471 i 1473.
Fig. 11.	"	L-XXXIII,	" 7,	"	1459.
Fig. 12.	"	L-XXIX,	" 50,	"	1434.
Fig. 13.	"	XXXIV,	" 6,	"	1351.
Fig. 14.	"	L-XXXV,	" 1,	"	1467.
Fig. 15.	"	LXXIV,	" 13,	"	1453.
Fig. 16.	"	CLI,	" 6,	"	1344.
Fig. 17.	"	xcv,	" 2,	"	1348.
Fig. 18.	"	LXXXIII,	" 70,	"	1473.
Fig. 19.	"	L-XII,	" 12,	"	1378.
Fig. 20.	"	L-II,	" 141,	"	1344.

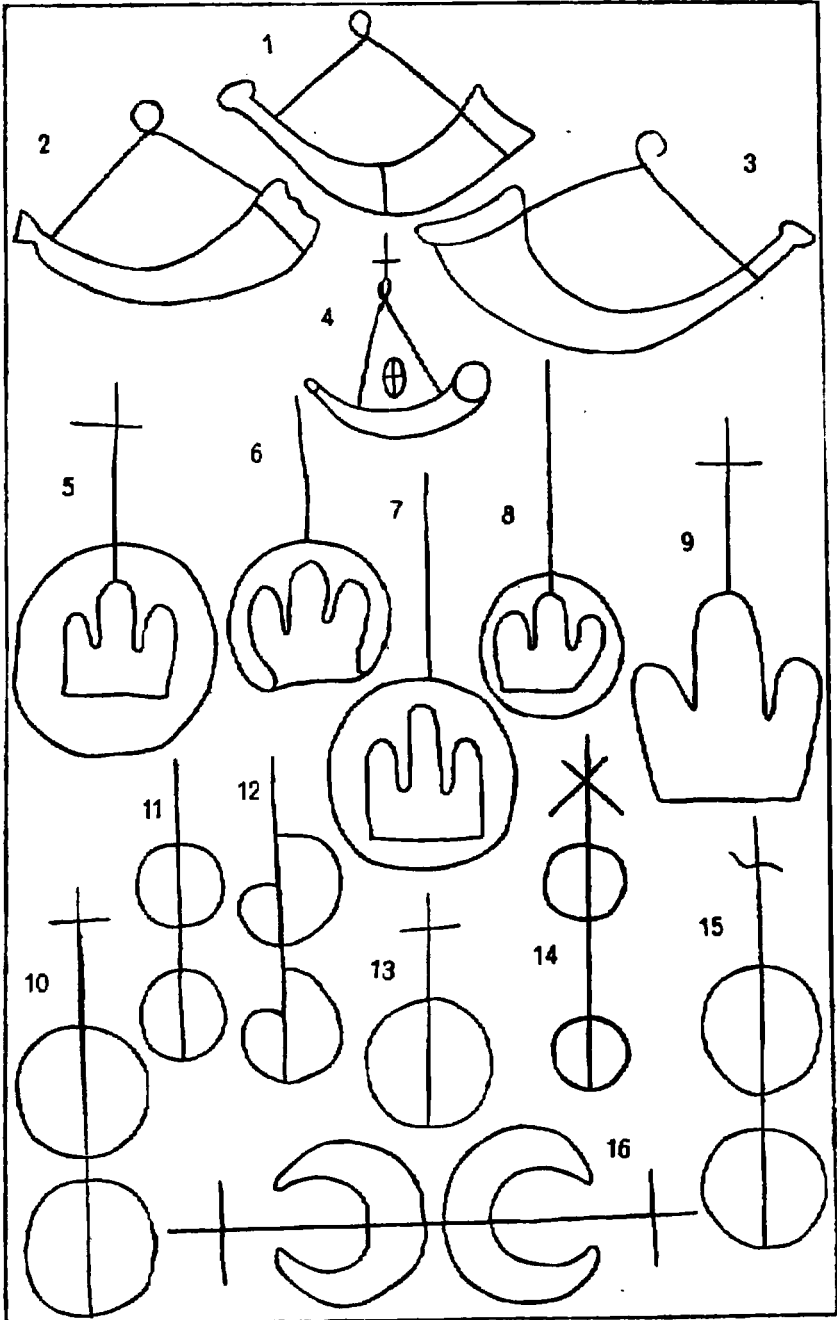

LÀMINA 14

Fig. 1.	Manual CIX,	fol. 15,	any 1375.
Fig. 2.	" XXXVII,	"	1356.
Fig. 3.	" LIX,	" 102,	" 1373.
Fig. 4.	" LXXXIII,	" 73,	" 1476.
Fig. 5.	" L-XX,	" 14,	" 1398.
Fig. 6.	" L-XXIV,	" 23,	" 1430.
Fig. 7.	" LVII,	" 97,	" 1395.
Fig. 8.	" CXXXVI,	"	1444.
Fig. 9.	" XL,	" 15,	" 1363.
Fig. 10.	" L-II,	" 201,	" 1348.
Fig. 11.	" L-II,	" 189,	" 1376.
Fig. 12.	" XLI,	" 32,	" 1365.
Fig. 13.	" XXXIII,	" 54,	" 1350.
Fig. 14.	" CVIII,	" 2,	" 1372.
Fig. 15.	" XXXIV,	" 24,	" 1351.

El travesser no hi és en tots. Hi és al manual CII, fol. 10, any 1360.

Fig. 16. Manual XXXVII, fol. 154, any 1358.

ELS MANUALS DE L'ARXIU DE BAGÀ. — Eren tots relligats en pergami, fent servir a vegades documents ja anticuats, amb els fulls lligats, ordinàriament, en quaderns d'una a dues dotzenes de fulls; de manera que ja eren comprats a dotzenes, encara que se'n troben molts sense cap uniformitat. Cal referir apart l'excepció del manual núm. III, que està lligat de quatre en quatre fulls, artísticament enquadrant en pell, i una mica reduït de les mides ordinàries. Aquestes són 31 centímetres d'alçària per 18 d'amplària, ordinàriament, i alguns reduïts a 22 per 16.

Els manuals del segle XIII són escrits sense marge. A lo més, hi ha a la part dreta del document un centímetre d'espai, on era anotat el preu, que era d'un a tres diners per document. En cada plana hi ha escrits, per terme mig, una dotzena de documents, encara que en algunes es rebaixa de la meitat i en altres augmenta fins a disset.

A la segona meitat del segle XIV comencen a deixar marge, a no aprofitar tant el paper, a faltar en la uniformitat de les abreviatures. Els documents van apareixent escrits més llargament, molts gaire bé íntegres, i no abreujats com anteriorment. El manual xxxviii, de l'any 1359, ja els porta quasi tots íntegres amb la data i testimonis, i amb signe al sol de cada un.

El primer que escrivien al començ d'un manual era la data, amb lletres grosses, de pretensions caligràfiques. Al segle XIII l'any no es tornava a escriure fins que era acabat, igual que les altres dates menors, o sia dia i mes, fins que eren mudades. A la primera meitat de la següent centúria la data s'escrivia amb lletres grosses també al començament de cada plec o mà de paper. El mes i dia era escrit al principi de la primera ratlla afegint-hi rares vegades l'any; al començ del segle XIV, i al 1345 començaren a posar la data íntegra, interlineada, o sia dintre un quadrat, surmontant el document en el mig de la plana, i al 1359 (man. xxxviii) ja es posà comunament en el text dels documents, en acabar els mateixos.

Es contava per calendes i anys de l'Encarnació. El primer manual que comença a datar per l'any de la Nativitat és el xxxii, començant en l'any 1352. Sense cap reducció, passa a contar els anys de la Nativitat, però, no sé si per equivocació o per què, continuà datant amb aquest any fins a l'Encarnació següent. El manual xxxiv, que correspon als anys 1351 al 1381, comença l'any per Nadal i no el primer de gener, com avui. El manual xxxvi, anys 1353 a 1358, ja comença l'any a primer de gener i el següent, anys 1356 a 1358, encara torna a començar a 25 de desembre.

En 1351 deixen de contar els dies de les calendes pels del mes (xxxii, 51) i durant aquesta dècada començaren a acompanyar les dates amb els dies de la setmana.

En els llibres de la consulia és difícil precisar exactament una data; puix els feien en acabar la servitud els cònsols, escrivint les messions crono-

lògicament desordenades i llur consolat abarcava part de dos anys, ja que començaven per Cincogesma o per la Trinitat. El manual número cxvii ja diu que és de l'any 1392 i 1393, mentres que l'anterior sols portava la data de 1392 i així els precedents. Essent d'aquesta manera, les dates serien de l'any que corria en acabar i no en començar el consultat.

A mitjans del segle XIV, principalment els llibres de cort, consulia i clavariat, precedint a la data, encapçalaven els volums i les mans o plec de paper invocant el favor diví amb aquestes o semblants deprecacions: "Atsit principio sancta Maria meo. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti amen. — Principium medium et finem Deus intueatur. — Atque bonos mores intueatur ipse meos" (L). El manual número xxxvi encapçala cada mà amb aquesta: "In nomine Patris et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen. — Atsit principio sancta Mater mea Amen. — Ista manus est negociorum curie baiuli Bagadani". Al segle següent, demés de surmontar les invocacions amb el monograma *ihs.* o bé *ihs. xps.*, les escrivien en català amb aquestes formes: "En nom de Déu sia e de la verge Maria e de mossent sent Asteve". Altres volien que consonés: "En nom de Nostro Senyer sia e de la verge madona santa Maria" o bé "En nom de nostro Senyor sia e de la umil verge madona santa Maria mara de Déu, e dell gloriós mosen sent Asteva". Els clavaris solien afegir: "En nom de Déu e de la verge Maria mare sua sia. Amen. Que'ns don bon guany e millorament de tot bé".

Els llibres de consulia, que eren tots escrits en català, després de la deprecació o sense ella, començaven així o semblantment: "Anno millesimo trecentesimo quadragesimo nono. = Foren ahordonats e elets Còsols en la vila de Bagà per tractar e percaçar bé e profit comú de la vila de Bagà, ço és, En P. deç Pujol e En Bn. de Puig Cerqucs, de la vila, los quals volgueren que ayen plen poder e licència de hordonar la dita vila, axí com a ells serà vist faedor a 1 an complit. = E tot ço que'ls dins lo dit temps ahordonaren en la vila de Bagà, que tota la Universitat de Bagà ho aurà per bo e per ferm e que contra no hi vendran per neguna raho. Enans si degú contra hi venia, de paraula ho de feyt, que tota la universitat li sia ajudador e defenedor, e aquels juraran en presència de la Universitat que leyalment, segons lur enteniment, los afers comuns percuraran" (xcvi, 1). Els més vells eren encapçalats en llatí amb el nom dels còsols sortints i el dels entrants i donant fe del jurament que havien prestat de procurar la utilitat de la vila.

Els llibres dels còsols tenien una vintena de fulls escrits.

El manual senyalat amb el número LXXXIII, corresponent a l'any 1330, és un llibre de la consulia, el primer d'aquesta mena. En els fulls solts n'hi ha un del llibre de la consolia de l'any anterior. Els dono el nom de llibres de la consolia o consolat, per haver trobat que així ells mateixos els anomenaven, i és ben apropiat per estar en ells apuntades les messions o gastos que

feien els cònsols. En el primer full anotaven somerament i desordenada els ingressos, i, en els altres fulls, les mesions de l'església, quan n'hi havia, les dels camins i les generals. El manual CIII porta per separat de la consolia la contabilitat de l'administració de l'hospital.

A les darreries del segle xv hom comença a trobar albarans aïllats, escrits de mà pròpia de les persones pagades pels cònsols o clavaris. Es troben ficats, boi plegats, als fils que cusen les mans, i alguns també cosits al mateix full del llibre on és anotada la dada. En el manual CXLVII de l'any 1505 ja hi ha, per anotar les quantitats pagades, línees verticals per a fer caselles i senyalar marge, escrites amb llapis.

Les cartes dels manuals de notari es troben, les més, atravesades per dues o tres ratlles perpendiculars, les quals signifiquen que ja foren entregades en forma pública. El notari Joan d'Artigavella, parlant d'un trasllat tret de la seva nota original del llibre de notes del seu pare, diu: "Et inuenta in duobus foleis vel quator paginis pro foleo, lineata cum tribus lineis incausti cum calamo apositis, ut moris est, ad denotandum quod ipsum instrumentum fuit jam in publicam formam abstractum" (full solt). Encara que no ens ho expliqués aquest notari, ens ho faria entendre el que al sòl del document hi escrivien aquest mot **recupera**, així entre quatre ratlles, acompanyat, de vegades, del nom de la persona qui l'havia recuperat, com clarament ho manifesta el manual XXII, 39, en document de l'any 1336, amb aquests tres quadros:

dividatur per a. b. c.
Instrumentum pueri tradatur patri suo et non alteri Petrus Arnaldi recuperavit suum

Aquests tres, pare, fill i Pere Arnau eren els qui intervenien en el document. En lloc de dividir-ho per A B C, principalment al segle tretzè, ho dividien per ratlles, manant-ho així el notari "Diuidatur per **≡≡**".

En altres, les referides línies signifiquen que el document és cancel·lat, lo que expressen també amb línies formant quadres losanjats, escrivint-hi aquesta frase dintre un quadro, com acabem de veure anteriorment: "de mandato partium fuit cancellata". El manual XXVIII sol dir "cancelata fuit de uoluntate creditoris", afegint-hi altres "quare debitum extitit persolutum". Les ratlles de cancel·lació les farien els mateixos interessats; puix en molts documents del manual XXIX, any 1345, hom llegeix "cancelata fuit de mandato creditoris, et manu ipsius quare debitum extitit persolutum". Altres, en lloc de la paraula "creditoris", porten el mateix nom de l'accedor.

En les vendes, quan les notes notariales no s'havien posat en forma pública, les acompanyaven, començant a principis del segle xv, de la firma del senyor, per haver cobrat el terç.

Testimonis i contractants eren obligats a fer jurament, el compliment del qual feien constar en les notes notariales escrivint una creu damunt de

cada nom, la qual anava, no sempre, acompanyada de la paraula "jura". A últims del segle XIV, com pot hom veure en els manuals XXVIII, XXIX i XXX, escrivien en l'interior de la coberta una gran creu en forma de la de Malta amb els començaments dels quatre Evangelis, un a cada angle de la creu, que opino serviria per a jurar per la Santa Creu i els Sants Quatre Evangelis "manibus tactis".

En alguns manuals hi abunden les còpies de les lletres que les autoritats trametien, contenint un d'ells, el IX, només còpies d'aquesta mena de documents. Les lletres eren plegades i cosides amb un fil o cinta de pergamí sobre el qual era placat el segell secret del senyor, que era de cera vermella, o el de la senyora, que era de cera verda.

JOAN SERRA I VILARÓ, Prev.

NOTA.— Aquest article forma part del primer capítol del volum I de l'obra del mateix autor, *Les Baronies de Pinós i Mataplana*, que està publicant la BIBLIOTECA BALMES.